

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Κεφάλαιο δεύτερο

Η περίοδος της ελπίδας και η αναζήτηση της τάξης στην εποχή και το έργο του Αλέκου Δούκα

Ο Αλέκος Δούκας στην Αυστραλία

Το κοινωνικό κλίμα στην Αυστραλία από τα τέλη της δεκαετίας του 1930 μέχρι και τη δεκαετία του 1950

Στην Αυστραλία, ένα πρόβλημα των μυθιστορημάτων και διηγημάτων που παρήχθησαν μεταπολεμικά κάτω από την ετικέτα του ρεαλισμού, όπως γράφει ο J. McLaren στο *Writing in Hope and Fear*, ήταν η έλλειψη έκφρασης των θεμελιακών αλλαγών που λάβαιναν χώρα μέσα στην κοινωνία. Ενώ, μετά τον πόλεμο, δυνάμωναν τα θεμέλια της καταναλωτικής κοινωνίας, με τις ανάλογες ψυχολογικές συμπεριφορές και την ατομικοποίηση των υποκειμένων, οι ρεαλιστές κοίταγαν πίσω στην δεκαετία της οικονομικής κρίσης για να αντλήσουν παραδείγματα και να προβάλουν την ταξική φύση της κοινωνίας. Βέβαια υπήρξαν εξαιρέσεις, αλλά στην πλειοψηφία η λεγόμενη ρεαλιστική λογοτεχνία έδειξε αδυναμία στο να μεταγράψει μυθιστορηματικά το παρόν.

Παρομοίως παρατηρούμε, πως αυτό το πρόβλημα το συναντάμε και στο δημοσιευμένο λογοτεχνικό έργο του Δούκα. Το μυθιστόρημα *Στην Πάλη στα Νιάτα* που δημοσιεύεται το 1953, αναφέρεται κατά βάση στη Μικρασιατική του εμπειρία. Αυτή ήταν τόσο καταλυτική που για πολλούς Έλληνες διανοούμενους έγινε το επίκεντρο των πνευματικών τους ενδιαφερόντων έκτοτε, και η αφορμή για να γραφτούν ορισμένα από τα ωραιότερα ελληνικά μυθιστορήματα. Για τον Δούκα η καταγραφή της μικρασιατικής του εμπειρίας, γίνεται από την οπτική πλέον του αριστερού διανοούμενου, ο οποίος βλέπει τον δικό του το ρόλο στη συμβολή για ανάπτυξη φιλίας μεταξύ των δύο λαών, του τουρκικού και του ελληνικού, των οποίων η γειτονία δοκιμάστηκε τόσο τραγικά. Επιχειρεί να κλείσει τους λογαριασμούς του με το δικό του μεγαλοϊδεατικό παρελθόν, αλλά και της χώρας του της Ελλάδας. Δημιουργεί δύο μυθιστορηματικούς ήρωες, το ελληνόπουλο τον Μικρό Αδελφό, και το τουρκόπουλο τον Σουλεϊμάν, και τους «δένει» με αδελφική φιλία για να τους αντιπαραβάλει με τις ηγέτιδες αστικές τάξεις, που στον πόλεμο βλέπουν την ικανοποίηση των δικών τους συμφερόντων. Ο Δούκας με αυτή τη νουβέλα γίνεται διδακτικός, θέλει να νουθετήσει και να εμψυχήσει αισιοδοξία στις νέες γενιές. Να περάσει το μήνυμα πως οι δύο λαοί μπορούν να συνεργαστούν για τη

Η Μελβούρνη την δεκαετία του 1940

δική τους ειρήνη χωρίς ξένους πάτρωνες. Από την άλλη, το *Κάτω από Ξένους Ουρανοί* που γράφτηκε και αυτό στα μέσα της δεκαετίας του '50 και δημοσιεύτηκε μετά το θάνατό του, το 1963, παραπέμπει βασικά στην εμπειρία που απέκτησε ως πλανόδιος εργάτης στην αυστραλιανή ύπαιθρο την περίοδο του μεσοπολέμου. Και μόνο προς το τέλος της νουβέλας, στο προτελευταίο κεφάλαιο με τίτλο *Ηράκλειτος* αναφέρεται στον κατατρεγμό των αριστερών ελλήνων, από το παροικιακό δεξιό κατεστημένο, όπως, το σημείο εκείνο που περιγράφει τα αίτια της εξόντωσης του πρώτου έλληνα συνδικαλιστή Ανδρέα Ραυτόπουλου το 1940-41, ή ακόμα στο τελευταίο κεφάλαιο με τίτλο *Ηλιόγερα* όπου, οι νέοι Έλληνες μετανάστες που καταφθάνουν πλέον μαζικά από την διαλυμένη από τον εμφύλιο Ελλάδα, αντιμετωπίζονται σαν ο «σπόρος και το έμβρυο της αύριο». Οι νέοι αυτοί, του δίνουν το σθένος για να κλείσει το τέλος του μυθιστορήματος με την εικόνα της συνέχειας, όχι τη διακοπή των αγώνων για ισότητα, για μια καλύτερη κοινωνία.

Και σ' αυτό το δεύτερο μυθιστόρημα, ο συγγραφέας προβάλλει την κατακτημένη αριστερή του ιδεολογία προς το πρόσφατο παρελθόν του, το οποίο όπως είδαμε δεν ήταν αριστερό. Ο ήρωας της νουβέλας αυτής ο Στρατής Μούρτσος, φέρει τόσα πολλά βιογραφικά στοιχεία του ίδιου του συγγραφέα, που μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η τριτοπρόσωπη αφήγηση αν και αποτελεί ένα μέσο αποστασιοποίησης του συγγραφέα από τους ήρωές του, όμως δεν κατα-

φέρει να μας πείσει για το αντίθετο. Ο Σ. Μούρτσος είναι ο μετανάστης που αναζήτησε την ελευθερία μακριά από τις πόλεις, στην ύπαιθρο και στη συντροφιά περιπλανώμενων εργατών. Και αφού πέρασε και από το καυτό καζάνι των ενοχών, για την «μη ορθόδοξη σεξουαλικότητα» του, τελικά απελευθερώνεται βρίσκοντας γιατρικό και σκοπό ζωής στους αγώνες της εργατικής τάξης. Ο Δούκας δεν δίνει έμφαση στους αγώνες της αριστεράς κατά την διάρκεια του πολέμου, ούτε και την επόμενη περίοδο του εμφυλίου στην Ελλάδα, και του διαλυτικού ψυχρού πολέμου της δεκαετίας του '50 που τόσο καλά εκφράστηκε από την ποιητική «γενιά της ήπτας» στην Ελλάδα. Εκείνος διατήρησε ακόμα μια αισιοδοξία για την μελλοντική επιτυχία των σκοπών της αριστεράς, προβάλλοντας τους νέους τότε συντρόφους του, που φτάνουν από την Ελλάδα ως αυτούς που θα φέρουν σε πέρας αυτό το σκοπό. Ακόμα ένα μισοτελειωμένο μυθιστόρημα που έγραψε τη δεκαετία του 1950, με τίτλο *Τσερκέζ-Φεβζλή* παραπέμπει και πάλι στο μικρασιατικό του παρελθόν. Μοιάζει να αδυνατεί να μεταγράψει φαντασιακά τα γεγονότα της πολιτικής καθημερινότητας και τα βιώματά του, αυτής της περιόδου, μέσα στον κόσμο της αριστεράς όπου κινείται. Η ιδεολογία του, με το μοντέλο του ρεαλισμού που του παρέιχε ως πρότυπο, τον στριμώχνει να εκτιμά όχι τι είναι «τυπικό» με βάση την εμπειρία, αλλά τι είναι «τυπικό» με βάση τι συμφωνεί με την ιδεολογία.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Ο Δούκας δεν δίνει έμφαση στους αγώνες της αριστεράς κατά την διάρκεια του πολέμου, ούτε και την επόμενη περίοδο του εμφυλίου στην Ελλάδα, και του διαλυτικού ψυχρού πολέμου της δεκαετίας του '50 που τόσο καλά εκφράστηκε από την ποιητική «γενιά της ήπτας» στην Ελλάδα.